

TIBBİ TERMİNOLOJİ VE PROSPEKTÜS (KULLANMA TALİMATI) ÇEVİRİSİ

Sevtaç Günay Köprülü¹

¹ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
İletişim: sgkopru@hotmai.com

Özet

Tıp alanına yönelik bilgiler ve yeni buluşlar hızla gelişmektedir. Buna paralel olarak alana yönelik terminoloji de hızla gelişmekte ve sürekli güncelleme gerektirmektedir. Tıp dünyasındaki bu yeni gelişmeler ülkeler arasında paylaşılmakta ve bu paylaşım çeviri aracılığıyla olabilmektedir. Hastalıkların tedavisine yönelik ilaçların ülkeler arası dolaşımı oldukça yaygındır. Dolayısıyla ilaçların içeriğine, kullanım alanlarına, kullanım şekline, dozuna vb. ilişkin bilgileri içeren prospektüslerin çevirisi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada tıp dili ve terminolojisine, tanımlamalara, tıbbi metin türü ve çevirisine, tıp metni kapsamında yer alan prospektüse ilişkin bilgilere yer verildikten sonra Alman ilaç firmasının ürünü olan bir ilacın Almanca, İngilizce ve Türkçe prospektüsleri (kullanma talimatı) karşılaştırılmış, kaynak ve çeviri metinlerde geçen tıbbi terimlerin benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Tıbbi Terminoloji, Kullanma Talimatı, Prospektüs, Tıbbi Çeviri

MEDICAL TERMINOLOGY AND TRANSLATION OF PATIENT INFORMATION LEAFLETS

Abstract

Medical information and new discoveries in the medical field are developing rapidly in parallel with the medical terminology. And this terminology requires constant updating. These new developments in the medical world are shared among countries and this can be done through translation. Cross-country circulation of medicines for the treatment of diseases is quite common. Therefore, the translation of patient information leaflets which contain information on the content of medicines, usage areas, usage and dosage etc. is important.

In this study, related information on medical language and terminology, definitions, types of medical texts and translations, patient information leaflets in medical texts has been given. And then the German, English and Turkish patient information leaflets of a drug product of the German pharmaceutical company have been compared. The similarities and differences of the medical terms in the primary sources and translation texts have been revealed afterwards.

Keywords; Medical Terminology, Patient Information Leaflet, Medical Translation

1. Giriş

Tıp metinleri çevirisi kapsamında değerlendirebileceğimiz prospektüs çevirisi, tıbbi terminolojiye hakimiyetin yanı sıra farmakolojik bilgi gerektirmesi nedeniyle çevirmeni zorlamaktadır. Sağlıkla ilgili olduğu için de çeviride yanlış anlamalara neden olmaması, hiç hata yapılmaması gerekmektedir. İnsan sağlığına yönelik sürekli bir araştırma, gelişme, buluşlar vb. söz konusu olduğu için dinamik bir alan olan tıbbin kendine özgü dili, terminolojisi de sürekli gelişmektedir. Bu nedenle bu alanla uğraşan çevirmenler de terminoloji bilgilerini sürekli yenilemek ve geliştirmek durumundadırlar. Tıp metinlerinin çevirisinde çevirmeni en çok zorlayan nokta işte bu özel terminolojidir. Bu özel terminolojinin temelinde Yunanca ve Latince terimler vardır. Zira tıp tarihine bakıldığında bu alanda öne çıkan çalışmalar bu dillerde yapılmıştır. Prospektüsler de tıp metinlerinin bir türüdür. Tıp metinleri çevirisindeki zorluklar bu metin türü için de söz konusudur.

Bazı ilaç firmaları, buldukları ülkede yaşayan yabancı uyrukluları da dikkate alarak kaynak dildeki prospektüslerinin yanı sıra o ülkede yaşayan yabancı ülke vatandaşlarının dilinde de prospektüsler yayımlamaktadır. Örneğin Almanya’da Almanca prospektüslerin yanı sıra ilaç kutusunun içinde veya internet ortamında Türkçeye çevrilmiş prospektüslerin sayısı da artmıştır. Bu çalışmada kaynak dili Almanca olan bir ilaç prospektüsünün, İngilizce ve Türkçe çevirileri incelenmiştir.

2. Tıp dili ve terminolojisi

Tıp biliminin, anatomi, farmakoloji, patoloji gibi tıpla ilgili birçok bilim dalını da kapsamı nedeniyle bu alanların kendine özgü terminolojisini de kapsar. Bu nedenle de yatay ve dikey düzenleme gösterir. Roelcke’ye (2005: 193) göre, tıp dilinin yatay düzlemi anatomi, fizyoloji, biyokimya, (tıbbi) psikoloji, (tıbbi) sosyoloji, patoloji, mikrobiyoloji ve farmakoloji dilinde oluşur. Dikey olarak ise en basit şekliyle üç düzlemdir:

- bilimsel düzlem (hekimler, araştırmacılar vb. arasındaki iletişim),
- tıbbi uygulama düzlemi (hekimler ve sağlık personelleri arasındaki iletişim) ve
- tıbbi müdahale düzlemi (hekimler ve alandan olmayan ilgili taraflar arasındaki iletişim).

Tıbbi terimlerin sözcük hazinesi büyük oranda organlar, hastalık adları, muayene, ameliyat yöntemleri ve ilaçlarla ilgili terimlerden oluşmaktadır. Vücut bölümlerinin ve organların tanımlanmasında büyük oranda Latince ve Yunanca kökenli terimler kullanılmaktadır (Roelcke, 2005: 197). Günümüzde tıbbi metinlerde İngilizcenin üstünlüğü göze çarpsa da, Latince ve Yunanca hakimiyetini korumaktadır. Zira tıp terminolojisinin temelleri Yunanca ve Latince’den oluşmuştur.

Tıp dili günlük kullanımda yaygın kullanılan bir dil olmadığı için tıbbi ifadelerin anlaşılması zordur. Alandan olmayanlar, diğer bir deyişle tıbbi terminoloji bilgisi olmayanlar günlük dilde, Latince/Yunanca kökenli tıbbi terimlerin yerine kendi dillerinde bulunan eşdeğer karşılıkları kullanırlar (bkz. Çizelge 1).

Çizelge 1. Tıbbi terimlerin farklı dillerdeki eşdeğer karşılıkları

Türkçe Günlük Dil	Almanca Günlük Dil	İngilizce Günlük Dil	Tıp Dili
Kalp krizi	Herzschlag	Heart attack	Myocardial infarction
Boğmaca	Keuchhusten	Whooping cough	Pertussis
Verem	Schwindsucht	Consumption	Tuberculosis
Suçiçeği	Windpocken	Chicken pox	Varicella

Ancak bu yaklaşımla ilgili olarak şunu da belirtmek gerekir: tıbbi terimlere dil içi çeviri kapsamında kendi dillerinde eşdeğer karşılıkların bulunması yaklaşımına diller arası çeviri açısından bakıldığında ülkelerin, Latince/Yunanca kökenli tıbbi terimlerin yerine kendi dillerinde eşdeğer karşılığını kullanmaları çevirmenin işini daha da zorlaştırmaktadır. Örneğin Alman dilinde hazırlanmış tıbbi bir metinde geçen “Schwindsucht” teriminin “verem” olduğunun bilinmesi, “Tuberculosis” teriminin “tüberküloz” olduğunun bilmesinden çok daha zordur.

Diğer yandan tıp dilinde Yunanca ve Latince kökenli terimlerin kullanılmasının birçok olumlu katkıları da vardır: uluslararasıdır, yanlış çağrışımları önleyebilir ve anlamsal içeriği değişmez (Fluck, 1996: 92). Bu anlamda yabancı dil kökenli tıbbi terimler dilin morfolojik yapısına, fonetik söylemine göre uyarlanmıştır (bkz. Çizelge 2).

Uluslararası değişmezlik anlamında günümüzde İngilizce tıp terminolojisinden de bahsetmek gerekir. Uluslararası iletişimde İngilizcenin yaygın kullanılıyor olması nedeniyle Almanca tıp dilinde olduğu gibi Türkçe tıp dilinde de İngilizce terimlerden gün geçtikçe daha çok etkilenilmektedir. Bu nedenle de İngilizce

kısaltmalar her dilde aynı kullanılabilir (bkz. Çizelge 3).

Çizelge 2. Aynı tıbbi terimin farklı dillerde kullanımı

Tıbbi Terim	Türkçe	Almanca
Anamnesis	Anamnez	Anamnese
Tuberculosis	Tüberküloz	Tuberculosis
Antibiotic	Antibiyotik	Antibiotika
Metastasis	Metastaz	Metastase

Çizelge 3. Tıbbi terimin farklı dillerde aynı kullanımı

İngilizce	Almanca	Türkçe
HIV (Human Immunodeficiency Virus)	HIV	HIV
EEG (Electroencephalography)	EEG (Elektroenzephalographie)	EEG (Elektroensefalografi)
OGTT (Oral Glucose Tolerance Test)	OGTT (Oraler Glukosetoleranztest)	OGTT (Oral Glukoz Tolerans Testi)
AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome)	AIDS	AIDS

Erten'in de (2016: 58-59) belirttiği gibi, hem günlük dilde hem de tıp dilinde aynı olan sözcükler vardır. Bunlar eşesli olsa da eşanlamlı değildir. Bu sözcüklere sözlükte bakıldığında düzanamları verilir. Oysa tıp alanı dikkate alındığında bu sözcüklerin anlamları değişir. Örneğin, "History" günlük dilde ve sözlüklerde "tarih, geçmiş" anlamında olsa da tıp terimi olarak, hastadan hastalığının ne zaman başladığını, doktora ya da hastaneye gelene kadar neler olduğunu anlattığı hastalık öyküsü (anamnez) anlamındadır.

3. Tıbbi metin türü olarak prospektüs ve çevirisi

Erten (2016: 13-16, 82), tıp metinleri çevirisinin bir özel alan çevirisi olsa da *bilimsel ve teknik çeviri* kapsamına girdiğini; tıp metinleri çevirisi için herhangi bir kesin kuram benimsenmemekle birlikte çağdaş hedef odaklı kuramların ışığında *amaç, işlev ve ürün odaklı çeviri* yöntemlerini kullanarak çeviri metinleri üretilmesinin vurgulandığını belirtmektedir. Newmark (1981: 35, 44) ise tıp metinlerinin çevirisinde *anlamsal çeviri yöntemi* uygulanması gerektiğini vurgular. Bu tür metinlerin çevirisinde temel amaç verilen bilgiyi eksiksiz olarak aktarmak, kaynak metnin içerisinde iletilmek istenilen anlamın aynısını hedef metinde vermektir.

Tıp metinlerinin çevirisinde uygulamada genellikle *sözcüğü sözcüğüne çeviri* yöntemi benim-

senmektedir. Bu çeviri yaklaşımı, Fluck'ın (1996: 92) belirttiği gibi uluslararası olması, yanlış çağrışımlar yapmaması ve anlamsal içeriği değişmemesi anlamında Latince ve Yunanca kökenli tıbbi terminolojinin çevirisinde bir avantaj olabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, kaynak dilde günlük dilde kullanılan sözcük kullanılmış ise temel anlamından farklı bir anlamda kullanılmış olabilir ve hedef dilde yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Örneğin Almanca "reizlos" sıfat sözcüğü, *çekici olmayan, sıkıcı, pek güzel olmayan* (bkz. www.duden.de)¹ anlamına gelmektedir. Tıbbi bir metinde ise "reizlose Narbe" *yaranın/yara izinin normal görüldüğü, iltihaplanmadığı* anlamına gelmektedir. Bu terimi sözcüğüne çevirirsek "pek güzel olmayan yara" ifadesi ortaya çıkar ki tamamen zıt anlamdadır. Oysa burada yarının iyi gözüktüğü belirtilmek istenmektedir.

Wiese (2000: 710-717) tıp metinlerini, oluşturulma amacına/hitap ettiği gruba göre sınıflandırmıştır:

- Tıp dergisi metinleri: Özgün çalışmalar, vaka tanımlamaları, özet vb.
- Tıbbi-bilimsel kitap metinleri: Tıbbi ders kitapları, başvuru kitapları, tıbbi terimler sözlüğü vb.
- Tıbbi uygulama metinleri: Anamnezler, raporlar, hekim yazışmaları vb.
- Meslekten olmayanlar odaklı metinler: Açıklama yazıları, formlar, broşürler, prospektüsler vb.

Prospektüs kavramının Türkçe karşılığı "tanıtımalk"tır. Tanıtımalk ise, "ilaçların bileşimi, yan etkileri vb. ile nasıl kullanılacağını anlatan bilgileri içeren tanıtma yazısı, tarife, prospektüs" demektir (bkz. tdk.gov.tr)². Ancak piyasada "tanıtımalk" kavramından ziyade "prospektüs" kavramı kullanılmaktadır. Son zamanlarda ise "kullanma talimatı" kavramı kullanımı ağırlık kazanmıştır.

Bu tür metinler kolay anlaşılabilir metinler değildir. Prospektüsler (Alm. Packungsbeilage, Beipackzettel; İng. Package Insert, Package Leaflet) tıbbi terimler ve farmakolojik terimler içermektedir. Prospektüsler, ilacı kullanacak olan tarafı bilgilendirme amacı taşımaktadır. Diğer bir deyişle prospektüs metin türünün bilgilendirme işlevi bulunmaktadır. Ancak bu metin türünün içerdiği terminoloji nedeniyle ilgili hedef kitle prospektüsleri genellikle anlayamamaktadır.

Prospektüslerin hedef kitesinde sağlık çalışanlarının yanı sıra birincil hedefinde ilaç kullanıcıları yer almaktadır. Ancak bu iki farklı grubun tıbbi terim bilgisi aynı düzeyde değildir. Bu nedenle de meslek

¹ www.duden.de/rechtschreibung/reizlos

² www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_eczacilik&view=eczacilik&kategori1=yazimay&kelimesec=8645

grubu için prospektüsler bir sorun oluşturmazken sağlık mesleği mensubu olmayan diğer taraf için bu metin türünün kolay anlaşılır olmaması bir sorun olmuştur. Bu sorunun nedeniyle birçok ülkede yeni düzenlemelere gidilmiştir: Avrupa Komisyonu 2009 yılında “Guideline on the Readability of the Labelling and Package Leaflet of Medicinal Products for Human Use” başlıklı düzenlemesiyle prospektüslerin bu ve benzeri sorunlarına yönelik bir mevzuat belirlemiştir (bkz. Avrupa Komisyonu, 2009). Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de ilaç prospektüslerinin anlaşılmasındaki zorluk nedeniyle yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Türkiye’de, Avrupa Birliği’nin beşeri tıbbi ürünler ile ilgili mevzuatına uyum sağlanması amacıyla hazırlanmış olan “Beşeri Tıbbi Ürünler Ambalaj ve Etiketleme Yönetmeliği”nde “Ürün ile birlikte sunulan, kullanıcı için hazırlanmış yazılı bilgileri” ifade eden kavram *kullanma talimatı* olarak adlandırılmıştır. Yönetmeliğe göre kullanma talimatı, kullanıcının kolay anlayabileceği şekilde hazırlanmalıdır. Hastanın kolayca anlayabileceği terimlerle ilacın ne için kullanılacağı, kullanmadan önce dikkat edilmesi gerekenler, nasıl kullanılacağı, olası yan etkileri ve saklama koşulları gibi bilgiler verilmelidir. Bilgilerin okunabilir, açıkça anlaşılabilir olma şartı bulunmaktadır (bkz. Resmi Gazete 2005, Sayı: 25904). Buna göre hastalar için, *Kullanma Talimatı* (Alm. Gebrauchsinformation) olarak adlandırılan, tıpla ilgili olmayanların da anlayabilecekleri bir çeşit prospektüs oluşturulmuştur.

Çevirmenin yöntemlerini metin türleri ve biçim belirlemektedir. Diğer bir deyişle, çevirmenin çevireceği metnin türünü ve özelliklerini bilmesi çeviri yönteminin ön koşuludur. (Erten, 2016: 14, 96). Bu anlamda Reiß’in (1983) metin türü sınıflandırmasından yararlanılabilir. Reiß, metinleri türlerine ve gördükleri işlevlere göre sınıflandırarak kaynak metnin işlevini, hedef metinde yansıtmayı hedeflemiştir.

Reiß (1971: 31-49; 1976: 20), hedef dile yönelik olan bilgilendirici metinleri ‘içerik odaklı’, estetik değerlerin belirleyici olduğu anlatımsal metinleri ‘biçim odaklı’, alıcıda belli tepkiler uyandırmak amacıyla çeviride alıcıyı etkilemeye yönelik olan işlemsel metinleri ‘çağrı odaklı’ ve son olarak ise televizyon, tiyatro gibi çok araçlı metinleri ‘işitsel-araçsal odaklı’ (daha sonra ‘çoklu-araçsal metinler’ olarak adlandırılmıştır) metinler olarak sınıflandırmıştır. Reiß’in metin türlerine göre belirlediği çeviri yöntemlerinde içerik odaklı olan ve anlama göre çeviri gerektiren ‘bilgilendirici metinler’ haber, öğretici yazı, gözlem, makale, yasa gibi alıcıyı bilgilendirmeyi amaçlayan metinlerdir (akt. Stolze, 1997: 121-127).

Günay (2001: 267) bilgilendirici metnin temel özelliklerini şu şekilde vurgulamaktadır: “Belli bir

konuyu açıklamaya yönelik ya da bir konuyu öğretmeye yönelik olduğundan, o konu ile ilgili teknik sözcüklerin ve belli bir üst dilin kullanılması söz konusudur. Bu metinlerde teknik terimler kullanılması bilgi verici olmasına bağlanabilir.”

Bu bilgilere göre prospektüs (kullanma talimatı) metinleri “bilgilendirici metin” türüne girmektedir. Nitekim Sığircı da (2016: 18) çeviri kuramı açısından metin türü ile çeviri yöntemi arasında doğrudan bir ilişki olduğundan dolayı, kullanma talimatlarını metin türü olarak sınıflandırmak gerektiğini ve bu metinlerin açıklayıcı bilgilendirici metin türüne girdiğini belirtmektedir.

Reiß’in da (1983) belirttiği gibi, bilgilendirici metinlerin çevirisinde, ilettikleri bilginin niteliğini korumak, bu bilginin çeviri dilinde somut bir biçimde anlaşılmasını gözetmek önemlidir. Bunu sağlamak için çevirmen gerekirse açıklamalara veya açıklamalara başvurabilir (akt. Göktürk, 2016: 27). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, özellikle tıp metinlerinin çevirisinde çevirmenin anlamadığı bir terimi veya tıbbi ifadeyi yorumlamaması gerektiğidir. Erten’in de (2016: 103) ifade ettiği gibi, sağlıkla ilgili olmaları nedeniyle özellikle tıp metinleri çevirilerinde bilginin yanlış verilmesi, eksik verilmesi ya da yorumlanması hoş olmayan sonuçlara yol açabilir.

Tüm bu kuramsal bilgiler ışığında denilebilir ki, prospektüsler (kullanma talimatı) meslekten olmayan ve *tıp diline hakim olmayan kişilere yönelik* metin türü olduğu ve *bilgilendirme işlevi* olduğu için metin dilinde daha kolay anlaşılır alternatif terimler kullanılmalıdır. Örneğin “Epidemic parotitis” terimi yerine “kabakulak” terimi kullanılmalıdır. İçerik odaklı bu metin türünün çevirisinde ise, temel amaç verilen bilgiyi doğru ve eksiksiz aktarmak olduğu için, kaynak metnin içerisinde iletilmek istenilen anlamın aynısını hedef metinde vermeyi hedefleyen *anlamsal çeviri* yöntemine başvurulmalıdır. Ayrıca kolay anlaşılır olmak adına alışlagelmiş alternatif terimlerin kullanıldığı bir metnin çevirisi söz konusu olduğu için de kaynak metnin bu *biçimsel özelliğine eşdeğer* bir çeviri yapılması gerekmektedir. İlaçların kullanma talimatlarında günlük dilde kullanılan alışlagelmiş terimler söz konusu olduğu için *sözcüğü sözcüğüne çeviri* yöntemi tercih edilmemelidir, zira hedef dilde ifadenin anlaşılmasına neden olabilir. Bununla ilgili olarak araştırma konumuz olan “prospektüs” ile ilgili örnek verecek olursak: Prospektüs kavramı Almanca “Packungbeilage”, İngilizce “Package insert” olarak geçmektedir. Bu terimi Almancadan veya İngilizceden sözcüğü sözcüğüne çeviri yapacak olursak “paket eki” şeklinde bir kavram ortaya çıkar ki bu da semantik açıdan eşdeğer bir çeviri olmaz. Böyle olunca

da kaynak metnin bilgilendirme işlevi gerçekleşmemiş olur.

Aşağıda, Alman bir ilaç firmasının üreticisi olduğu “Meditonsin” adlı damlanın kullanma talimatında geçen tıbbi terimler ve tıbbi terimlerin yerine

kullanılan diliçi eşdeğer karşılıkların hedef dile (İngilizce ve Türkçe) çevirilerinden örnekler seçilerek, yukarıda bahsedilen kuramsal bilgiler ışığında değerlendirilmiştir (bkz. Çizelge 4).

Çizelge 4. Meditonsin’in farklı dillerdeki kullanım talimatında geçen tıbbi terimler

Almanca	İngilizce	Türkçe
Tropfen	Drops	Damla
Anwendungsgebiet	Therapeutic indication	Uygulama alanı
Homöopathisches Arzneimittel	Homeopathic medicine	Homeopatik bir ilaç
Akute Entzündungen des Hals-, Nasen- und Rachenraumes	Acute inflammation of the throat, nose and pharynx	Akut boğaz, burun ve yutak bölgesi iltihapları
Aconitinum D5	Aconitinum D5	Aconitinum D5
Atropinum sulfuricum D5	Atropinumsulfuricum D5	Atropinum sulfuricum D5
Mercurius cyanatus D8	Mercurius cyanatus D8	Mercurius cyanatus D8
Atemnot	Respiratory distress	Nefes darlığı
Warnhinweise und Vorsichtsmaßnahmen	Warnings and precautions	Uyarılar ve önlemler
Unverdünnt	Undiluted	İnceltilmeden
Übelkeit, Erbrechen und Durchfall	Nausea, vomiting and diarrhoea	Bulantı, kusma ve ishal
Symptome	Symptoms	Hastalık belirtileri
Speichelfluss	Salivation	Salya akması
Überempfindlichkeitsreaktionen	Hypersensitive reactions	Aşırı hassasiyet reaksiyonları
Juckreiz und Hautausschlag	Pruritus, urticaria	Kaşıntı ve cilt tahrişi
Glycerol 85%	Glycerol 85 %	%85 Gliserol
Ethanol 94% (G/G)	Ethanol 94 % (w/w)	%94 Etanol (G/G)

Daha önce, hedef dilde ifadenin anlaşılmasına veya yanlış anlaşılmasına neden olabilmesi nedeniyle sözcüğü sözcüğüne çeviri yönteminin tercih edilmemesi gerektiğini belirtmiştik. Sözcüğü sözcüğüne çeviri nedeniyle ortaya çıkabilen bir başka sorun ise kaynak dildeki bir terimin hedef dilde farklı sözcüklerle ifade edilebileceği ve eşanlamlı veya yakın anlamli sözcüklerin kullanılması gereken durumların olabileceğidir. İncelenen prospektüste bununla ilgili örnekler şunlardır:

- Almanca “Speichelfluss” kavramı İngilizcesinde Latince kökenli tıbbi terim karşılığıyla “salivation” şeklinde verilirken Türkçeye günlük dildeki karşılığı ile çevrilmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, eşanlamlı veya yakın anlamli sözcüklerdir. Almanca “Speichel” sözcüğünün karşılığı tükürük, salyadır. Ancak salya sözcüğü bizde olduğu gibi Almancada da kızgınlık ifadesi için de kullanılmaktadır. Bu nedenle “salya akması” yerine “tükürük salgılanması” ifadesinin kullanılması daha doğrudur olacaktır.

- Aynı durum “unverdünnt” (İng. undiluted → Latince kökenli) kavramı için de söz konusudur. Burada “inceltilmeden” kavramı yerine “seyreltil-

memiş” kavramının kullanılması daha uygun olacaktır.

- Yine, Almanca “Anwendungsgebiet” (İng. indication → Latince kökenli) kavramı Türkçeye “uygulama alanı” olarak çevrilmiştir. Tıbbi dilde “endikasyon” olarak geçen terimin “ilaç kullanım alanı” şeklinde çevrilmesi daha uygun olacaktır. Çünkü “uygulama alanı” ifadesi daha ziyade, ilacın nereye uygulanması gerektiğini çağrıştırmaktadır.

İncelenen kullanma talimatının çevirisinde yakın anlamli kavramların çevirisine ilişkin bazı sorunlar görülmektedir: Almanca “Juckreiz und Hautausschlag” terimleri İngilizceye “pruritus, urticaria” Türkçeye “kaşıntı ve cilt tahrişi” olarak çevrilmiştir. “Juckreiz” tıp dilinde “pruritus” teriminin karşılığıdır (ICD 10 Kodu L29)³. Latince kökenli “Pruritus” teriminin İngilizce karşılığı “itching”, Türkçe karşılığı ise “kaşıntı”dır. Almanca “Juckreiz” kavramının İngilizce çevirisinde tıp dilinin kullanıldığı görülmektedir. Almanca

³ ICD (International Statistical Classification of Diseases), uluslararası hastalık sınıflamasının kısaltmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayımlanan ve dünya genelinde ortak kullanılan kodlama dizgesidir. ICD-10 ise kodlamanın son versiyonudur.

“Hautausschlag” kavramının ise İngilizce karşılığı “(skin) rash”tır (bkz. www.duden.de)⁴. İngilizce prospektüste geçen ve yine bir cilt rahatsızlığı olan Latince kökenli Urticaria (Tr. ürtiker, kurdeşen) tıbbi terimin ise Almanca karşılığı “Urtikaria” → “Nesselsucht” (bkz. www.duden.de)⁵ terimidir. ICD 10 kodlarında Hautausschlag R21, Urtikaria ise L50.0 kodu altında yer almaktadır.

İlacın etken madde kombinasyonu Aconitinum (Alm. Eisenhut) ve Atropinum (Alm. Tollkirsche) adlı iki farklı bitki özlerinden oluşmaktadır ve ağır metal bileşiği Mercurius cyanatus (Alm. Quecksilbercyanid) içerir, soğuk algınlığında etkili homeopatik bir ilaçtır (bkz. www.ellviva.de)⁶. Aconitinum D5, Atropinum sulfuricum D5 ve Mercurius cyanatus D8 etken maddelerinde geçen “D” ise İngilizce “dilution” teriminin ilk harfidir ve seyreltme yapıldığını belirtir. D5, 1/100.000 oranında seyreltme yapıldığını, D8 ise 1/100.000.000 oranında seyreltme yapıldığını gösterir. Söz konusu ilaçta (Meditonsin) %85 gliserol ve %94 etanol kullanılmıştır. Etken madde adlarının, kaynak metin dahil İngilizce ve Türkçe çevirilerinde Latince/Yunanca terimleriyle kullanıldığı görülmektedir. Bu yanlış bir yaklaşım değildir, etken maddelerin INN (International Nonproprietary Name/Uluslararası tescilli olmayan isim) veya yaygın ismiyle belirtilmesi gerekmektedir (bkz. Resmi Gazete, 2005, Sayı: 25904)⁷. INN ismi etken maddelerin tespitini kolaylaştırmaktadır (Bulut, 2010: 7).

Daha önce bahsedildiği üzere, AIDS, DNA gibi kısaltmalar evrensel olarak anlaşılma ve kullanılmaktadır. Ancak ülkeden ülkeye farklılık gösteren kısaltmalar, simge veya semboller de olabilmektedir. Örneğin COPD (Chronic Obstructive Pulmonary Disease) hastalığı Türkçede halk tarafından da bilinen KOAH (Kronik Obstruktif Akciğer Hastalığı) olarak kısaltılmıştır. Çeviride de hedef dildeki kısaltma kullanılmalıdır. İncelenen kullanma talimatında etanolla ilgili (G/G) ve (w/w) yüzde birimleri dikkat çekmektedir. (w/w) = Ağırlıkça yüz birim çözeltide

bulunan çözünenin *ağırlıkça* kesridir.⁸ Formülde çözünenin ağırlığı (g)/çözenin ağırlığı (g) x 100 olduğu için “g”/“g” göstergesi de kullanılabilir.

Diğer bir husus, simgelerin veya sembollerin kullanımını diller ve kültürler arasında farklılık göstermektedir. Bu kullanımların yer aldığı kısımların çevirisinde hedef dildeki kullanıma göre çeviri yapılmalıdır. Örneğin incelediğimiz prospektüste “%” simgesinin kullanımı söz konusudur. Kaynak dilde “%” simgesi rakamdan sonra kullanılırken (85%) Türkçede kural olarak tam tersidir (%85). Çeviride, hedef dildeki kullanıma dikkat edildiği görülmektedir.

Kullanma talimatının çevirisinde dikkat çeken başka bir husus ise çevirmenin kaynak metindeki üst kavram yerine çeviride alt kavramlarını kullanmış olmasıdır. Daha önce, bilgilendirici metinlerin çevirisinde, ilettikleri bilginin niteliğini korumanın, bu bilginin çeviri dilinde somut bir biçimde anlaşılmasının önemli olduğu, bunu sağlamak için çevirmenin gerekli görürse açıklamalara veya açıklamalara başvurabileceği belirtilmişti. Prospektüste Almanca tümce şu şekilde çevrilmiştir:

Almanca	Die Wirkung eines homöopathischen Arzneimittels kann durch allgemein schädigende Faktoren in der Lebensweise und durch Reiz- und Genussmittel ungünstig beeinflusst werden
Türkçe	Homeopatik ilacın etkisi yaşam biçimindeki genel zarar verici faktörler ve uyarıcı ve keyif verici maddeler tarafından olumsuz etkilenebilir
İngilizce	The effects of homeopathic medicines can be impaired by generally damaging life-style factors and by the consumption of tea, coffee, alcohol, tobacco, etc.

İngilizce çevirisinde “Reiz- und Genussmittel” (Tr. uyarıcı ve keyif verici maddeler) ifadesi “consumption of tea, coffee, alcohol, tobacco, etc.” (çay, kahve, alkol, tütün vb. tüketimi) şeklinde açılmıştır.

Yeni düzenlemelere göre kullanma talimatlarının tıbbi terminolojinin ağırlığından sıyrılması gerekmektedir. Bu anlamda kaynak metinde eski prospektüslerde sıklıkla karşılaşılan tıbbi terimler yerine günlük dildeki kavramların kullanıldığı, özellikle hastalık adlarında günlük dilin tercih edildiği görülmektedir (bkz. Çizelge 5).

⁴ www.duden.de/woerterbuch/deutsch-englisch/Hautausschlag

⁵ www.duden.de/rechtschreibung/Urtikaria

⁶ www.ellviva.de/Gesundheit/Aconitinum-D5-Atropinum-sulfuricum-D5-Mercurius-cyanatus-D8-Wirkung.html

⁷ Beşeri Tıbbi Ürünler Ambalaj Ve Etiketleme Yönetmeliği: Uluslararası olan ve mülkiyete konu edilemeyen isim (International Nonproprietary Name/INN): Bir etkin maddenin Dünya Sağlık Örgütüncü kabul edilen veya önerilen, mülkiyete konu edilemeyen ve Dünya Sağlık Örgütü kuralları doğrultusunda marka tescilinde kullanılmaması gereken uluslararası ismini, Yaygın isim: INN veya INN’in mevcut olmadığı hallerde etkin maddenin bilimsel açıdan referans olarak kabul edilen klasik kaynaklarda geçen ismini ifade eder.

⁸ <http://gidalab.tarim.gov.tr/gidareferans/Belgeler/B%C3%B6l%C3%BCmler/C%C3%B6zelti-Mix-Hazirlama-Egitim-Notu2015.pdf> (Erişim 16.12.2016).

Çizelge 5. Hastalıklara ilişkin terimlerin farklı dillerdeki kullanımı

Tıp Dili	Almanca	Türkçe	İngilizce
Akut rinit ve farenjit	Akute Entzündungen des Hals-, Nasen- und Rachenraumes	Akut boğaz, burun ve yutak bölgesi iltihapları	Acute inflammation of the throat, nose and Pharynx
Dispne	Atemnot	Nefes darlığı	Respiratory distress
Nausea, emezis, diyare	Übelkeit, Erbrechen und Durchfall	Bulantı, kusma ve ishal	Nausea, vomiting and diarrhoea
Semptom	Symptome	Hastalık belirtileri	Symptoms
Salivasyon	Speichelfluss	Salya akması	Salivation
Hipersensibilite reaksiyonu	Überempfindlichkeitsreaktionen	Aşırı hassasiyet reaksiyonları	Hypersensitive reactions
Pruritus	Juckreiz	Kaşıntı	Pruritus

İncelenen kullanma talimatının kaynak dili olan Almancada ve Türkçe çevirisinde tıbbi terimlerin günlük dildeki karşılıkları (diliçi çevirileri) kullanılmışken İngilizce çevirisinde tıbbi terimlerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

4. Sonuç

Tıp bilimi, kendine özgü dili ve terminolojisi olan, düzenli ve tutarlı araştırmaların yapıldığı, sürekli gelişen, gelişmeler ve buluşlarla birlikte sürekli terminolojisi de gelişen ve ülkeler arasında daima bilgi alışverişinde bulunulan bir bilim alanıdır. Ülkeler arasında iletişimi sağlayan, köprü görevi gören taraf ise çevirmenlerdir. Bu alanla ilgili çeviri yapan kişilerin tıp dili ve terminolojisine hakim olması ve Erten'in de (2016: 228-229) belirttiği gibi tıp terminolojisinin gerekleri olan önek, sonek, kök sözcük, eponim, kısaltma, sembol, yanıtıcı eş asılları ve terimlerin telaffuz şeklini de bilmesi gerekmektedir.

Kuramsal bilgiler ışığında denebilir ki, tıp diline hakim olmayan kişilere yönelik olan prospektüsler (kullanma talimatı) içerik odaklı ve bilgilendirme işlevi olan metinlerdir; hedef kitlesine, ilacın içeriği, etkileri, yan etkileri, dikkat edilmesi gereken durumlar, kullanım süresi gibi konularda bilgi verir, rehberlik eder. Çevirisinde ise, temel amaç verilen bilgiyi doğru ve eksiksiz aktarmaktır. Bunun için çeviride, kaynak metnin içerisinde iletilmek istenilen anlamın aynısını hedef metinde vermeyi hedefleyen *anlamsal çeviri* yöntemine başvurulmalıdır.

Temelleri Yunanca ve Latince'den oluşan tıp terminolojisi itibarıyla tıbbi metinlerin alandan olmayanlar tarafından anlaşılması zordur. Tıpla ilgisi olmayanların da anlayabilecekleri bir prospektüs

(kullanma talimatı) için daha kolay anlaşılır bir dil kullanılması gerekmektedir. Son yıllarda birçok ülkede buna yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Artık prospektüsler (kullanma talimatları) daha anlaşılır metinlerdir. Zira yabancı kökenli tıp terimlerinin yerine her okuyanın anlayabileceği günlük dilde kullanılan, alışılmış terim ve ifadeler kullanılmaktadır. Dolayısıyla çevirisinde de anlaşılabilirliği sağlayabilmek için kaynak metnin bu biçimsel özelliği korunmalıdır. *Hatta kaynak prospektüs metninde Latince/Yunanca kökenli tıbbi terimler (INN kapsamındaki etken madde adları gibi kullanımlar hariç) kullanılmış olsa da çevirmenin bu terimlerin hedef dilde alternatif kolay anlaşılır karşılıklarını kullanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.* Örneğin kaynak prospektüs metninde geçen Latince kökenli *diarrhea* terimini Türkçe çevirisinde *diyare* olarak değil *ishal* olarak vermek daha doğru olacaktır. Elbette bu durum prospektüs çevirmenin işini daha da zorlaştırır. Zira tıbbi terminolojiye hakim olmanın yanı sıra günlük dilde kullanılan karşılıklarını da bilmesi gerekecektir.

Tıbbi çeviri, sağlık söz konusu olduğu için hata kabul etmez. Bu nedenle çok hassas olunması gereken, özen gösterilmesi ve önem verilmesi gereken bir alandır. Bu alanda çalışacak kişilerin, üniversitelerde alana yönelik eğitim alması ve tıbbi terminolojiye hakim olması gerekmektedir.

5. Kaynaklar

Bulut, K., 2010. *İlaçlar ve Sınai Haklar*. Başkent Üniversitesi Ekonomi Hukuku Yüksek Lisans Bitirme Projesi. http://www.farmapatent.com.tr/docs/Ilaclar_Ve_Sinai_Haklar_Koray_Bulut.pdf (erişim: 13.01.2017).

- Erten, A., 2016. *Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi*. Güncellenmiş ve gözden geçirilmiş 3. Baskı., Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Fluck, H.R., 1996. *Fachsprachen. Einführung und Bibliographie*. 5., überarbeitete und erweiterte Auflage. (Uni-Taschenbücher, 483). Tübingen, Basel: Francke.
- Göktürk, A., 2016. *Çeviri: Dillerin Dili*. 12. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, V. D., 2001. *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Newmark, P., 1981. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon.
- Reiß, K., 1971. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*. München: Max Hueber Verlag.
- Reiß, K., 1976. *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der Operative Text*. (1. Baskı) Heidelberg: J. Groos Verlag.
- Reiß, K., 1983. *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der Operative Text*. (2. Baskı) Heidelberg: J. Groos Verlag.
- Resmi Gazete 2005. *Beşeri Tıbbi Ürünler Ambalaj ve Etiketleme Yönetmeliği*, 12.08.2005, Sayısı: 25904. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/08/20050812-8.htm (erişim: 09.12.2016).
- Roelcke, T., 2005. *Fachsprachen*. 2. Auflage. Berlin: Schmidt Verlag, 192-199.
- Sığırcı, İ., 2016. Kullanma Talimatlarının Çevirisindeki Yabancı Terimlerin Dilbilimsel Açıdan İncelenmesi. *Synergies Turquie*, Sayı: 9, 2016, p. 15-26.
- Stolze, R., 1997. *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*. (2. Auflage). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Wiese, I., 2000. Textsorten des Bereichs Medizin und Gesundheit. In: Brinker, Klaus/Antos, Gerd (Hrsg.). *Text -und Gesprächslinguistik*. Ein int. Handbuch zeitgenössischer Forschung. 1. Halbbd. Berlin, New York: de Gruyter, S. 710-718.

İnternet Kaynakları

- Avrupa Komisyonu (European Commission), 2009. *Guideline on the Readability of the Labelling and Package Leaflet of Medicinal Products For Human Use*. Revision 1, 12 January 2009. http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/pharmaceuticals/files/eudralex/vol2/c/2009_01_12_readability_guideline_final_en.pdf (erişim: 10.12.2016).
- Duden Sözlük: www.duden.de (erişim: 20.12.2016).
- <http://gidalab.tarim.gov.tr/gidareferans/Belgeler/B%C3%B6l%C3%BCmler/C%C3%B6zelti-Mix-Hazirlama-Egitim-Notu2015.pdf> (erişim: 16.12.2016).
- ICD 10 Kodu Almanca: www.icd-code.de (erişim: 10.01.2017).
- ICD 10 Kodu İngilizce: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en> (erişim: 10.01.2017).
- ICD 10 Kodu Türkçe: www.trabzoneczaciodasi.org.tr/dosyalar/113938HggICD10_KODLARI.pdf(erişim: 10.01.2017).
- Meditonsin Damla Almanca: www.meditonsin.de/service/packungsbeilage/packungsbeilage-meditonsin-tropfen-deutsch-a4.pdf (erişim: 13.12.2016).
- Meditonsin Damla İngilizce: www.meditonsin.de/service/packungsbeilage/packungsbeilage-meditonsin-tropfen-englisch-a4.pdf (erişim: 13.12.2016).
- Meditonsin Damla Türkçe: www.meditonsin.de/service/packungsbeilage/packungsbeilage-meditonsin-tropfen-turkisch-a4.pdf (erişim: 13.12.2016)
- Meditonsin Damla: www.meditonsin.de/service/packungsbeilage (erişim: 13.12.2016).
- www.ellviva.de/Gesundheit/Aconitinum-D5-Atropinum-sulfuricum-D5-Mercurius-cyanatus-D8-Wirkung.html (erişim: 16.12.2016).